

7. Finkel M. Bat Man / M. Finkel. – <http://ngm.nationalgeographic.com/125-exploration/risk-takers-gallery#/17>.
8. Irion R. Our Solar System / R. Irion. – <http://ngm.nationalgeographic.com/2013/07/125-solar-system/irion-text>.
9. Smith R. The Comeback Croc / R. Smith. – <http://ngm.nationalgeographic.com/2013/07/yacare-caiman/smith-text>.

Дата надходження до редакції – 20.10.2015 р.

Дата затвердження редакцією – 16.11.2015 р.

УДК 811.111'255=161.2

Мовчан Б.В.

ЕВОЛЮЦІЯ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ XX–XXI СТ.

***Анотація.** У статті розглянуто розвиток принципів та методів відтворення образної фразеології в українському перекладі англomовної художньої прози у XX–XXI століттях та особливості їх реалізації в практиці перекладу. Виявлено мовні та позамовні фактори, що впливали на вибір тих чи інших стратегій і тактик перекладу в різні періоди. Верифіковано "ретрансляційну" гіпотезу А. Бермана в рамках відтворення фразеології у множинних україномовних перекладах.*

***Ключові слова:** переклад, проза, фразеологія, "ретрансляційна" гіпотеза, функціонально-стилістична адекватність, етнокультурні компоненти, ідіостиль, образ, внутрішня форма, еволюція.*

***Інформація про автора:** Мовчан Богдан Володимирович – аспірант кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.*

Movchan B. V.

EVOLUTIONARY APPROACH TO RENDERING ENGLISH IDIOMS INTO UKRAINIAN IN THE XX–XXI CENTURIES

Abstract. *The article aims to research the evolution of methods and principles of rendering image-bearing idioms in the Ukrainian translations of English fiction in the XX–XXI centuries. In this paper we analyzed such aspects as linguistic and extralinguistic factors influencing the selection of various translation strategies and tactics. Language development, advances in translation studies and other academic fields, extensive translation practice, textual types and genres, specifics of the target audience make their impact on the translation process. The retranslation theory of A. Berman has been verified when analyzing idioms in Ukrainian translations. Early translations sometimes lacked semantic equivalence and were not faithful in reproducing the author's style while modern translations demonstrate higher level of functional and stylistic adequacy. Certain deviations from the general tendency may be explained by the genre of the source texts, target audience characteristics and translator's own idiosyncrasy.*

Key words: *translation, prose, idioms, retranslation hypothesis, translation adequacy, idiosyncrasy, culture-bound elements, inner form, evolution.*

Information about the author: *Movchan Bogdan Volodymyrovych – post-graduate student of the department of theory and practice of translation from English; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university.*

Мовчан Б.В.

ЭВОЛЮЦИЯ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ ФРАЗЕОЛОГИИ В УКРАИНСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПЕРЕВОДЕ В XX–XXI ВЕКАХ

Аннотация. *В статье рассматривается развитие принципов и методов воспроизведения образной фразеологии в украинском переводе англоязычной художественной прозы в XX–XXI веках и особенности их реализации в практике перевода. Идентифицированы*

.....
лінгвістическіе і екстралінгвістическіе фактори, которіе впливають на вибор тех или иних стратегій и тактик перевода в различные периоды. Верифіцирована "ретрансляційна" гіпотеза А. Бермана в рамках воссоздания фразеології в множественных українських переводах.

Ключевые слова: перевод, проза, фразеологія, "ретрансляційна" гіпотеза, функціонально-стилістическа адекватність, етнокультурніе компоненти, ідиостиль, образ, внутрішня форма, еволюція.

Інформація об авторі: Мовчан Богдан Владимирович – аспірант кафедри теорії и практики перевода с английского языка; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

1. Вступ.

Образні фразеологізми (фразеологічні одиниці, ФО) відіграють важливу роль у структурі художнього тексту завдяки своїй багатоплановості та здатності нести великий обсяг інформації у стислій формі (стильові та експресивні відтінки, етнокультурні компоненти тощо). Деякі дослідники наголошують на провідній ролі фразеологізмів у системі мовних засобів та вважають, що саме вони формують стиль, адже "можливості формування експресивних та емоційно-оцінних конотацій у сфері фразеології набагато ширші, ніж у сфері лексики" [3, с. 37].

2. Огляд літератури та постановка проблеми.

Хоча тема фразеології та її перекладу досліджується достатньо давно (праці Ш. Балі, В. Виноградова, О. Куніна, Р. Зорівчак, С. Кузьміна, Н. Троненко, Ф. Боерса, Ж. Колсона, П. Пітерса, Е. Пііраінен, Я. Рецкера, С. Влахова та С. Флоріна та багатьох інших), вона не втрачає актуальності. З'являються нові дослідження різних аспектів фразеології як у мовознавстві, так і в перекладознавстві. Варто згадати дисертаційні дослідження Н. Любчук, М. Орехової, К. Лаврушиної та ін. М. Літвінова у своїй статті досліджує особливості відтворення емотивності при перекладі оказіональних фразеологізмів, які становлять чи не найбільші складнощі у перекладі. Також тему фразеології розробляють О. Михайленко, А. Ролік, О. Кононова та ін.

Однак деякі важливі аспекти проблеми перекладу фразеології залишаються невисвітленими або розглянуті недостатньо докладно. Так, мало уваги приділяється діахронічному вивченню специфіки відтворення образної фразеології у перекладі.

Мета статті – дослідити розвиток принципів та методів відтворення образної фразеології в українському перекладі англomовної художньої прози у XX–XXI століттях та особливості їх реалізації у практиці перекладу. Відповідно до поставленої мети в роботі формулюються та вирішуються такі завдання: окреслити труднощі, що стоять на шляху адекватного відтворення фразеологізмів у перекладі, а також описати оптимальні методи та контекстуальні можливості їхнього відтворення; виявити мовні та позамовні чинники, що впливають на вибір тих чи інших стратегій і тактик перекладу в різні періоди; проаналізувати еволюцію основних стратегій та принципів перекладу образної фразеології; підтвердити або спростувати "ретрансляційну" гіпотезу А. Бермана [5] в рамках відтворення фразеології у множинних україномовних перекладах. Для досягнення поставленої мети аналіз виконано з урахуванням таких аспектів, як точність перекладу семантичного змісту ФО, досягнення функціонально-стилістичної адекватності перекладу, переклад ФО з етнокультурним компонентом (одомашнення чи очуження) та застосування фразеологічного чи нефразеологічного перекладу;

3. Функції ФО в художньому тексті та складнощі їх відтворення в перекладі.

Високий конотативний та художній потенціали ФО пов'язані з наявністю в них фразеологічного образу, внутрішньої форми. Саме поняття "внутрішня форма" було вперше вжито у працях В. фон Гумбольдта: "Поєднання різнорідних по своїй природі понять і звуків [...] вимагає посередництва чогось третього, в чому вони могли б злитися воедино" [2, с. 111]. Внутрішня форма робить значення слова, чи фразеологізму вмотивованим.

О. Потєбня вказував, що образність окремих слів значно нижча, ніж образність словосполучень [4, с. 104]. З іншого боку,

образність ФО відрізняється тим, що ФО є загальновідомими, і тому новизна самого образу стерта.

Розглядаючи питання перекладу фразеології, неможливо аналізувати підходи та методи їх відтворення ізольовано від вузького та широкого контекстів, у яких їх ужито, їхньої функції в художньому тексті.

Звісно, певних універсальних перекладацьких рецептів не існує, однак загалом перекладати образну фразеологію складніше, ніж необразну. Це зумовлено тим, що необхідно вирішувати, передавати чи не передавати метафоричність, зберігати чи не зберігати стилістичні та конотативні особливості одиниці, що перекладається. Іноді необхідно прийняти рішення, чим жертвувати: образом чи змістом. [1, с. 197–198].

Останнім часом у перекладознавчій літературі більший акцент робиться не на збереженні фразеологічної форми як основної особливості ФО, а на досягненні адекватного і якомога точнішого перекладу. ФО може мати в цільовій мові приблизний фразеологічний еквівалент, що належить до іншого регістру мовлення, або кілька аналогів, що належать до різних регістрів та мають різний ступінь експресивності чи різну функціонально-стилістичну приналежність. Тому в деяких випадках лексичний або описовий переклад фразеологізмів виправдовує себе й не призводить до втрат.

Вибір стратегій і тактик перекладу фразеологізмів залежить від багатьох причин і здійснюється не завжди свідомо, а скоріше як закономірний результат низки чинників.

Важливим фактором тут є рівень розвитку цільової мови в конкретний часовий період: часто мова оригіналу може мати певні лексичні елементи, стилістичні та художні засоби, які відсутні в мові перекладу. В таких випадках закономірно збільшується частотність запозичень, калькування, буквального перекладу, які вводять у цільову мову нові слова, фрази з незвичною синтаксичною структурою, відтінки стилю тощо.

Пов'язаним із попереднім фактором є ступінь близькості мов (а, відповідно, й культур). Він безпосередньо впливає на схожість арсеналу мови, наявність повних чи часткових

еквівалентів, можливість перенесення образності, використання подібних чи аналогічних мовних засобів.

Не останнім чинником є також специфіка цільової аудиторії та фонові знання читача перекладу. Реципієнти можуть бути не готові до сприйняття чужих реалій або специфічних образів – у такому разі збільшується частотність залучення стратегії одомашнення тих чи тих елементів, або ж взагалі їх вилучення в перекладі. Ці фактори не є статичними, вони постійно змінюються внаслідок історичної еволюції мови, розширення міжмовних та міжкультурних контактів, відповідно змінюються і стратегії перекладу.

Окрім того, так само, як і мова, переклад не може існувати ізольовано від зовнішніх факторів: суспільно-політичних, культурних, соціальних, психологічних, особистісних тощо. Одним із вирішальних факторів вибору перекладу ФО є мовна особистість перекладача.

4. "Ретрансляційна" гіпотеза А. Бермана та особливості множинних перекладів.

Краще дослідити розвиток перекладу фразеології протягом ХХ–ХХІ ст. і зіставити переважання тих чи тих стратегій у різних умовах та в різні періоди допомагає існування множинних перекладів.

У цьому зв'язку О. Ребрій наводить таку думку: "Вважається, що під тиском низки соціокультурних чинників перші переклади намагаються подавити інакшість тексту, що перекладається, заради вищого рівня читабельності. Узагальнюючи, можна дійти висновку, що, відповідно до гіпотези А. Бермана, перші переклади натуралізують іноземні твори й слугують для їх уведення в цільову культуру, тоді як наступні переклади, навпаки, приділяють більше уваги мові та стилю вихідного тексту й витримують культурну дистанцію між перекладом та джерелом, відображаючи унікальність і неповторність останнього" [5, с. 192].

Варто зауважити, що під натуралізацією мається на увазі не лише одомашнення культурно маркованих компонентів, а, в ширшому розумінні, й переважання "комунікативного" способу

перекладу над "семантичним" у термінах П. Ньюмарка [7]. Комунікативний переклад більш орієнтований на цільову аудиторію перекладу, надає йому відтворення вихідного тексту у звичній для нього формі. Семантичний переклад залишається в межах культури оригіналу, прагне до відтворення стилю автора, усіх нюансів та деталей змісту.

Гіпотеза А. Бермана підтверджується не завжди: інколи тенденції, викладені в ній, не виявляються повною мірою. В таких випадках необхідно враховувати ще низку причин переважання тих чи тих підходів до перекладу – від суб'єктивного бачення перекладача і до багатьох позамовних факторів.

О. Ребрій здійснив аналіз перекладів "Аліси в країні чудес" Л. Керрола і дійшов висновку, що "застосування в усіх сучасних перекладах стратегії одомашнення суперечить гіпотезі ретрансляції [5, с. 202]". Однак він констатує вплив "традиції перекладу казкового жанру на роботу сучасних україномовних перекладачів" та тенденцій, спрямованих на доместифікацію в постколоніальних умовах. Можливо, жанрові особливості першотвору, а також невелика часова відстань між множинними перекладами (1976, 2001, 2007, 2008 роки) разом із позамовними чинниками й були факторами, що не дозволили прослідкувати процеси, описані А. Берманом. Тому, на нашу думку, варто здійснити ще одну спробу емпіричної перевірки цієї гіпотези.

Для аналізу розвитку перекладу фразеології доцільно провести зіставлення окремих елементів та шарів комплексного фразеологічного значення в текстах мови-джерела та їх перекладах цільовою мовою. Ізольований розгляд кожного фактору полегшує оцінювання особливостей відтворення їх у перекладі та дає змогу прослідкувати на кожному з рівнів певні тенденції, які у поєднанні дозволяють скласти цілісну картину. Для цього залучається теорія рівнів еквівалентності В. Комісарова, за аналогією з якою виокремлено та проаналізовано такі шари змісту фразеологізмів: 1) належність до певної категорії (насамперед нас цікавлять етнокультурно марковані компоненти); 2) функціонально-стилістична

приналежність; 3) експресивне, емоційне чи оціночне забарвлення; 4) асоціативний та алюзивний шари змісту.

5. Компаративний аналіз відтворення фразеології у різні періоди.

У ранніх перекладах досить часто трапляються випадки нерозпізнання фразеологічних одиниць та неправильної передачі їх змісту. Вочевидь, це зумовлено слабким розвитком лексикографічних джерел та перебуванням як перекладу українською, так і власне самої літературної мови на стадії подальшого становлення та розвитку.

Зокрема, в "Місячній Долині" Д. Лондона знаходимо не один такий випадок, наприклад: *"Watch out for him, Saxon," Mary warned facetiously. "He's liable to get a crush on you"* [13, с. 17]. – *"Стережися, Сексон, – весело засміялась Мері. – Він ще роздушить тебе"* [7, с. 22].

Тут фразове дієслово *"watch out"* не становить труднощів у перекладі – воно означає *"стережися"*. Воно ж зіграло злий жарт із перекладачкою В. Черняхівською. У цьому фрагменті тексту описується перша зустріч Біллі з Сексон, немало уваги приділяється опису його зовнішності та фізичної сили, адже він був боксером. Можливо, тому *"crush"* було перекладено буквально як *"розчавити"*, хоча насправді фразеологізм *"to get a crush on someone"* означає *"сильно кимсь захопитись, закохатись"*.

У відредагованому перекладі 1971 року вже виправлено цю помилку: подано варіант перекладу *"він ще причарує тебе"* [8, с. 81]. Хоча, на нашу думку, точнішим був би варіант *"Він ще закохатиметься в тебе"*.

Іноді трапляються і протилежні ситуації: перекладачі вбачають переосмислене фразеологічне значення там, де його немає: *"Once he lifted his face to glare at the two white lights, one above the other and perfectly in line. "There they are," he said. "And this isn't Gabera. Then what the hell is it?"* [13, с. 40]. – (а) *"Він звів очі до тих двох білих ліхтарів, що висіли один по-над одним, на одній рівній лінії. – От тобі й на! – сказав він. Це ж не Габера. Так якого ж біса! Що то за місце?"* [7, с. 28]. (б) *"Він*

.....

тільки раз звів очі – поглянути на тих два білих ліхтарі, що висіли один над одним на одній лінії. – Он світяться! – сказав він. – Але це не Габера. То який же дідько? Що це за місце?" [8, с. 398].

Тут вбачається фразеологізм там, де його нема: "*here they are*" у першому перекладі передано як "*От тобі й на!*". Але перекладачкою зовсім не враховано навіть мінімальний контекст двох-трьох речень. Персонаж просто вказує на два ліхтарі маяка, констатує, що вони там, де й мали б бути. Редактор перевидання успішно виправляє цю помилку.

Цікавим є питання відповідності мовних реєстрів перекладу та оригіналу. Мовний реєстр може змінюватися внаслідок належності складових частин образного фразеологізму до різних шарів лексики у мовах джерела та перекладу. Окрім того, одиниця може не мати фразеологічних відповідників взагалі, а може мати їх декілька, кожен із яких може належати до іншого реєстру.

Неточності у відтворенні мовного реєстру, експресивності та образності в англійсько-українському художньому перекладі присутні у всіх проаналізованих творах, особливо в ранніх перекладах. У багатьох випадках пізніші видання із низки множинних перекладів або відредаговані перевидання мають вищий рівень функціонально-стилістичної адекватності.

Слід зазначити, що автори ранніх перекладів вільніше ставилися до зміни мовних реєстрів під час перекладу. Фразеологізми, що належать до розмовного стилю, у перекладі часто з'являються там, де їх взагалі не було в оригіналі, що порушує функціонально-стилістичну адекватність перекладу: "*I take no credit to myself for trying to escape*" [14, с. 12]. – (а) "*Звичайно, спроба накивати п'ятами не додає мені честі*" [1, с. 12]. – (б) "*Звісно, така спроба втечі мені честі не робить*" [3, с. 12].

У наведеному прикладі фразеологізм "*накивати п'ятами*" вжито для відтворення нейтрального дієслова "*escape*".

Найбільш помітними змінами у нових перекладах останніх двох десятиліть, порівняно з першими варіантами, є ті, що

приводять до підвищення функціонально-стилістичної адекватності: *"Get onto yourself"* [13, с. 42]. – (а) *"Не сунь свого носа в чужий город"* [7, с. 50]. (б) *"Помалу, помалу, хлопче!"* [8, с. 101].

Як можна бачити, в пізнішому виданні усунена надлишкова експресивність та фразеологічність із культурним колоритом, присутні в першому перекладі – *"не сунь носа в чужий город"*. Окрім того, фраза звучить досить грубо – як для дружньої розмови, в якій її вжито.

Часто в ранніх перекладах спостерігається підвищення фразеологічної насиченості для досягнення більшої виразності тексту перекладу або спроби калькувати фразеологізми, які є невдалими та вилучаються в пізніших редакціях чи новітніх перекладах.

"Has anything escaped me?", I asked, with some self-importance" [11, с. 8]. – (а) *"Хіба я спустив будь-що з ока?"* [5, с. 4]. – (б) *"Хіба я чогось не помітив?"* [6, с. 207].

"You may be right" [11, с. 9]. – (а) *"Можє, й ваша правда"* [4, с. 9]. – (б) *"Мабуть, ви маєте рацію"* [5, с. 5]. – (в) *"Напевно, так і є"* [6, с. 208].

Так, у ранніх перекладах "Собаки Баскервілів" А. К. Дойля спостерігається підвищення фразеологічної насиченості: замість простого словосполучення *"to be right"* у перекладі з'являються фразеологізми *"ваша правда"*, *"ви маєте рацію"*, а замість *"has anything escaped me"* – *"хіба я спустив будь-що з ока"*.

В останніх за часом перекладах цю помилку виправлено на користь більшого наближення до тексту оригіналу.

Аналогічна ситуація спостерігається і в "Місячній Долині" Д. Лондона:

"Go on, sports. We don't want a row. You're in wrong. They ain't nothin' doin' in the fight line. We don't wanta fight–d'ye get me?" [13, с. 38].

"Ідіть з богом, хлопці. Ми не хочемо битися. Ви помилилися. Нам до бійки байдуже – наша хата з краю. Ми битися не будемо – второпали?" [7, с. 45].

"–*Забирайтесь до дідька, хлопці. Ми не хочемо сваритись. Ви помилилися. Нам до цієї бійки байдуже. Ми битися не збираємось – уторопали?*" [8, с. 98].

Перекладачка В. Черняхівська компенсує неможливість передати графічні позначення особливостей розмовної мови в реченні "*They ain't nothin' doin' in the fight line*", додаючи фразеологізм, відсутній в оригіналі, та ще й з культурним колоритом цільової мови – "*наша хата з краю*". В перевиданні його вже немає. Фразове дієслово "*go on*" з досить нейтральним емоційно-експресивним забарвленням і в першому, і в другому перекладі передається фразеологізмами "*ідіть з богом*", "*забирайтесь до дідька*".

Загалом ця тенденція проявляється майже у всіх проаналізованих творах, за незначними винятками. В ранніх перекладах досить високу частотність має вживання фразеологізмів на зразок "*мати рацію*", "*ваша правда*", "*ясна річ*" для передачі нейтральних нефразеологізованих конструкцій та слів, тобто спостерігається невмотивована фразеологізація.

Під час перекладу англійської прози трапляються приклади калькування вихідних фразеологізмів, що не мають еквівалентів чи аналогів в українській мові. Не завжди така практика приносить бажаний результат і тому в пізніших перекладах добирається інший фразеологічний аналог або обирається лексичний переклад.

У всіх текстах перекладів, хоча й рідше, спостерігаються випадки протилежного процесу – підвищення у новітніх перекладах фразеологічної насиченості, порівняно з ранніми перекладами і навіть оригіналом. Так, у "Собаці Баскервілів" вираз "*there are, as you see, only a very few scattered dwellings*" перекладено такими відповідниками: "*тільки де-ні-де розкидані оселі*", "*міститься дуже небагато окремих жител*". І лише в останньому перекладі В. Панченка 2010 року з'являється фразеологізм "*оселі, як бачите, й зі свічкою важко знайти*".

Особливо характерне це явище для видання "Мауглі" 2004 року ("The Jungle Book"), яке позиціонується видавцем як повість-казка в переказі українською мовою (С. Сулими). Орієнтація на дитячу

аудиторію, можливо, і мотивувала прагнення максимально збагатити образність перекладу, наповнити його виразними та експресивними фразеологічними одиницями.

Переклад С. Сулими сповнений такими випадками:

"Thou hast done harm enough for one night" [12, с. 4]. – *"Для одної ночі ти зробив вже досить злого!"* [9, с. 5]. – *"Досить каламутити воду"* [10, с. 3].

"There was no answer, and Mother Wolf got ready for what she knew would be her last fight, if things came to fighting" [12, с. 16].

"Запала мовчанка, а Мати Вовчиця приготувалася до смертельної бійки" [10, с. 10].

"Tabaqui came to me not long ago with some rude talk that I was a naked man's cub, and not fit to dig pig-nuts; but I caught Tabaqui by the tail and swung him twice against a palm-tree to teach him better manners" [12, с. 27].

"–Хо-хо! Табакі, цей зухвалець, намолов сім мішків гречаної вовни, буцімто я, щеня, не вмю навіть нарити земляних горіхів. Ну то я вдарив його двічі об стовбур, тепер не буде плескати язиком" [10, с. 14].

Знову ж таки, в найновішому перекладі з'являється низка фразеологізмів, відсутніх в оригіналі і в ранньому перекладі: *"there was no answer"* – *"і не чути було відповіді"* – *"запала мовчанка"*; *"last fight"* – *"остання бійка"* – *"смертельна бійка"*; *"rude talk"* – *"намолов сім мішків гречаної вовни"*; *"to teach him better manners"* – *"тепер не буде плескати язиком"*.

Під час аналізу фактичного матеріалу, відібраного з новітнього перекладу, помічена тенденція, що свідчить про часткове підтвердження гіпотези А. Бермана на рівні перекладу етнокультурних компонентів. Відбувається перехід від одомашнення до очуження, наприклад:

"The Law of the Jungle lays down very clearly[...]" [12, с. 14].

"В законах нетрів постановлено[...]" [9, с. 11].

"Закон Джунглів говорив чітко[...]" [10, с. 8].

Вираз *"The Law of the Jungle"* увійшов до арсеналу української фразеології саме у варіанті *"закон джунглів"*. Юр. Сірий, перекладаючи Р. Кіплінга у 1911 році, відмовився

.....

від інтернаціоналізму "джунгли", натомість, ставши на шлях стратегії одомашнення, застосував лексему "нетрі". Загалом помітно, що під час перекладу елементів з етнокультурним забарвленням (зокрема й ФО) у ранніх, західноукраїнських та еміграційних перекладах спостерігається більша схильність до одомашнення, введення місцевих діалектних елементів.

У романі "Місячна долина" Дж. Лондона (переклад В. Черняхівської) часто трапляються назви грошових одиниць: долари, центи, золоті монети, срібні монети та ін. Усі ці реалії перекладаються шляхом транскодування – очевидно, вони вже були відомі на території України на час виконання перекладу. Однак, коли така реалія стає частиною фразеологічної одиниці, перекладачка чомусь вдається до місцевого відповідника: "без шеляга".

Нині цей вираз звучить архаїчно, може бути незрозумілим деякій частині аудиторії. Навіть більше, В. Черняхівська працювала над перекладом, що вийшов друком у 1927 році в Києві, де дрібні монети в обігові мали назву копійки, що, безперечно, було б ближче цільовій аудиторії. Проте головним питанням є саме неузгодженість та контраст між одним і тим самим словом у вільних словосполученнях і у фразеологізмах (цент і шеляг). Внутрішня форма українського та англійського фразеологізмів є однаковою (не мати ні гроша / ні шеляга / ні копійки / ні centa), тому, на нашу думку, заміна місцевого елемента на іноземний не перешкодила би правильному сприйняттю змісту одиниці. Водночас не порушувалися б однорідність уживання реалій – грошових одиниць.

Однак, у випадку фразеологізма "ні шеляга" в перекладі В. Черняхівської еволюція відбувається навіть у межах одного тексту: в другій половині роману вже з'являються варіанти і з елементом "копійка" замість архаїчного "шеляга", а ще далі – вже і "центи".

Іноді трапляються й випадки привнесення колориту певної культури, що не мають відношення ані до вихідної, ані до цільової мови:

"I don't sing often," He added.

"You bet your sweet life he don't," Bert exclaimed. "His friends'd kill him if he did" [11, с. 41].

" – Я співаю не часто, – додав він,

– Хвала Алахові! – скрикнув Берт. – Якби він часто співав, – товариші вбили б його" [7, с. 49].

"– Я співаю рідко, додав він.

– Та й добре робить, – пояснив Берт подрузі Біллі. – А ні то приятелі вбили б його" [8, с. 101].

За словником "McGraw-Hill Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs" вираз "you bet your (sweet) life!" тлумачиться так: "Inf. Fig. You can be absolutely certain of something! You are absolutely correct!", тобто – *"Можеш у цьому і не сумніватися, ти абсолютно правий, так і є".* У перевиданні 1971 року переклад фрагменту було відредаговано, і зміст загалом передано вірно, хоч і без експресивності фразеологізму оригіналу. Рішення В. Черняхівської вжити фразу *"Хвала Алахові!"* логічному поясненню не піддається. Можна лише припустити, що малося на увазі щось на зразок *"– Ну і слава богу! – скрикнув Берт. – Якби він часто співав, – товариші вбили б його".*

Занадто експресивне *"хвала Алахові!"*, що, крім іншого, має певну культурну конотацію, змінено в редакції перевидання 1971 року на нейтральніше *"та й добре робить"*. Однак у цьому варіанті втрачається емоційність оригіналу. Кращим варіантом, на нашу думку, було б: *"Можеш у цьому не сумніватись, так воно й є! – скрикнув Берт. – Якби він часто співав, друзі його просто прибили б".*

6. Висновки.

Отже, існують суттєві відмінності стосовно перекладу фразеологізмів між перекладами початку першої половини ХХ століття та новітніми перекладами, виконаними в другій половині 1990-х років та на початку ХХІ століття.

На початку минулого століття в Україні починають у значній кількості з'являтися переклади англomовної художньої літератури українською мовою. Однак, з огляду на стан розвитку літературної мови, перекладу, лексикографії, готовність цільової аудиторії до

сприйняття тих чи інших текстів, в перекладах проявлялися певні недоліки та особливості.

Зокрема, мова йде про неточності відтворення семантичного змісту ФО, порушення функціонально-стилістичної адекватності перекладу, відсутність єдиного підходу до перекладу ФО з етнокультурним компонентом, довільне застосування фразеологічного чи нефразеологічного перекладу та складнощі у відтворенні авторських ФО або випадків оказіональних модифікацій ФО.

Компаративний аналіз множинних перекладів (особливо виконаних із інтервалом у сто років) дає можливість частково підтвердити правдивість гіпотези А. Бермана. Тенденція до переважання семантичного перекладу (за визначенням П. Ньюмарка) особливо яскраво виявляється на окремих рівнях фразеологічного значення.

У більш пізніх перевиданнях виправлено низку перекладацьких змістових помилок, які виявлялись у неправильній передачі фразеологічного значення внаслідок нерозпізнання фразеологізмів у перекладі, а також помітно підвищення функціонально-стилістичної адекватності.

Певні відхилення від загальної тенденцій розвитку перекладу фразеології в художній літературі пояснюються домінуванням мовної особистості перекладача, інтерференції його власного ідіолекту та ідіостилю, а також жанровими особливостями творів або специфікою цільової аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влахов С. Непереводимое в переводе : Монография. – 2-е изд. испр. и доп. / С. Влахов, С. Флорин – М. : Международные отношения, 1980. – 352 с.
2. Гумбольдт Вильгельм фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт [пер. с нем. Г. В. Рамишвили]. – М. : Издательская группа "Прогресс", 2000. – 400 с.
3. Матвієнків О. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у художньому тексті / О. Матвієнків // Вісник Львівського університету. – Серія іноземні мови. – 2013. – Вип. 21. – С. 37-43.

4. Потебня А.А. Изъ записокъ по теории словесности / А. А. Потебня. – Харьков : изд-во М. П. Потебня, 1905. – 647 с.
5. Ребрій О.В. Пригоди Аліси в Україні, або про множинність сучасних перекладів / О.В. Ребрій // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи. – 2009. – № 3. – С. 190–205.
6. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Яков Иосифович Рецкер. – М. : Р. Валент, 2007. – 238 с.
7. Newmark P. Approaches to Translation / Peter Newmark. – London : Prentice Hall, 1988. – 200 p

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Вайлд О. Портрет Доріана Грея / Оскар Вайлд [пер. з англ. Р. Доценка]. – К. : "Дніпро", 1968. – 232 с.
2. Вайлд О. Портрет Доріана Грея / Оскар Вайлд [оновлений пер. з англ. Р. Доценка]. – К: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2012. – 320 с.
3. Вайлд О. Портрет Доріана Грея / Оскар Вайлд [пер. з англ. О. Ломакіної]. – К. : "Знання", 2015. – 283 с.
4. Дойль А. К. Пес Баскервілів : роман. / А. К. Дойль [пер. з англ., перекл. не вказаний]. – Київ-Ляйпціг : Українська накладня, б. р. – 279 с.
5. Дойл А. К. Пригоди Шерлока Холмса ; Вигнанці / А. К. Дойль [пер. з англ., перекл. не вказаний]. – К. : Вид-во "Україна", 1992. – 512 с.
6. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса / А. К. Дойль [пер. з англ. В. О. Панченка]. – К. : "Веселка", 2010. – 333 с.
7. Лондон Д. Місячна Долина / Д. Лондон [пер. з англ. В. Черняхівської]. – К. : "Сяйво", 1927. – 610с.
8. Лондон Д. Звір предковічний ; Місячна Долина / Д. Лондон [пер. з англ. В. Черняхівської]. – К. : "Дніпро", 1971. – 501с.
9. Кіплінг Р. Нетрі : брати Мауглі. / Редьярд Кіплінг [пер. з англ. Юр. Сірий]. – К. : "Лан", 1911. – 94 с.
10. Кіплінг Р. Мауглі : Повість-казка / Редьярд Кіплінг [переказ укр. мовою С. В. Сулими]. – Х. : "Прапор", 2004. – 128 с.
11. Doyle A. C. The Hound of the Baskervilles. / Arthur Conan Doyle. – London : Penguin Books, 2007. – 174 p.
12. Kipling R. The Jungle Book. / Rudyard Kipling. – New York : The Century Co., 1910. – 305 p.
13. London J. The Valley of the Moon / Jack London. – New York : The Macmillan Company, 1913. – 552 p.

14. Wilde O. The Picture of Dorian Gray / Oscar Wilde. – К. : Знання, 2015. – 283 с.

REFERENCES

1. Vlahov S. *Untranslatable in Translation : monograph – 2nd edition, corrected and supplemented* [Neperevodimoje v perevode : Monographija. – 2-e izd. ispr. i dop.] / S. Vlahov, S. Florin – М. : Mezhdunarodnyje otnoshenija, 1980. – 352 p.
2. Gumboldt Vilhelm fon. *Selected Works on Linguistics* [Izbrannyje Trudy po jazykoznaniju] / Vilhelm fon Gumboldt [per. s. nem. G.V.Ramishvili]]. – М. : "Progress" Publishing group, 2000. – 400 p.
3. Matvienkiv O. *Specific features of idioms functioning in a literary text* [Osoblyvosti funkcionuvannia frazeolohichnykh odync u khudozhn'omu teksti] / O. Matvijenkiv // Visnyk Lvivskoho universytetu. – Serija inozemni movy. – 2013. Vyp. 21. – P. 37-43.
4. Potebn'a A.A. *Selected Notes on Linguistic Theory* [Iz zapisok po teorii slovesnosti] / A.A. Potebnia. – Khar'kov : izd-vo M.P. Potebn'a, 1905. – 647 p.
5. Rebrij O.V. *Adventures of Alice in Ukraine or the Multiplicity of the Modern Translations* [Pryhody Alisy v Ukrajinu, abo pro mnozhyhnysh suchasnykh perekladiv] / O.V. Rebrij // Lingvistyka XXI stolittia : novi doslidzhennia I perspektyvy. – 2009. – №3. – P. 190–205.
6. Retsker J.I. *Theory of Translation and Translation Practice* [Teorija perevoda I perevodcheskaja praktika] / Jakov Iosifovich Retsker. – М. : Valent, 2007. – 238 s
7. Newmark P. *Approaches to Translation* / Peter Newmark. – London : Prentice Hall, 1988. – 200 p

RESOURCES

1. Wilde O. Portret Dorian Greja / Oscar Wilde [per. z angl. R. Dotsenka] – К. : "Dnipro", 1968. – 232 p.
2. Wilde O. Portret Dorian Greja / Oscar Wilde [onovlenyj per. z angl. R. Dotsenka] – К. : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2012. – 320 p.
3. Wilde O. Portret Dorian Greja / Oscar Wilde [onovlenyj per. z angl. O. Lomakinoji]. – К. : "Znannia", 2015. – 283 p.
4. Doyle A. C. *Pes Baskerviliv : roman* / A. C. Doyle [per. z angl., perekl. ne vказanyj]. – Kyjiv-Liajptsih : Ukrajin'ska nakladnia, b.r. – 279 p.
5. Doyle A. C. *Pryhody Sherloka Kholmsa ; Vygnantsi* / A. C. Doyle [per. z angl., perekl. ne vказanyj]. – К. : Vyd-vo "Ukrajina", 1992. – 512 p.

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика
.....

6. Doyle A. C. Pryhody Sherloka Kholmsa / C. Doyle [per. z angl. V. O. Panchenka]. – K. : "Veselka", 2010. – 333 p.
7. London D. Misiachna Dolyna / D. London [per. z angl. V. CHerniakhivs'koji]. – K. : "Siajvo", 1927. – 610 p.
8. London D. Zvir predkovichnyj, Misiachna Dolyna / D. London [per. z angl. V. CHerniakhivs'koji]. – K. : "Dnipro", 1971. – 501 p.
9. Kipling R. Netri : Braty Maugli / Redjard Kipling [per. z angl. Jur. Siryj]. – K. : "Lan", 1911. – 94 p.
10. Kipling R. Maugli : Povist-kazka / Redjard Kipling [perekaz ukr. movoju S. V. Sulymy]. – Kh. : "Prapor", 2004. – 128 p.
11. Doyle A. C. The Hound of the Baskervilles / Arthur Conan Doyle. – London : Penguin Books, 2007. – 174 p.
12. Kipling R. The Jungle Book / Rudyard Kipling. – New York : The Century Co., 1910. – 305 p.
13. London J. The Valley of the Moon / Jack London. – New York : The Macmillan Company, 1913. – 552 p.
14. Wilde O. The Picture of Dorian Gray / Oscar Wilde. – K. : Znannia, 2015. – 283 p.

Дата надходження до редакції – 14.10.2015 р.

Дата затвердження редакцією – 9.11.2015 р.